

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier

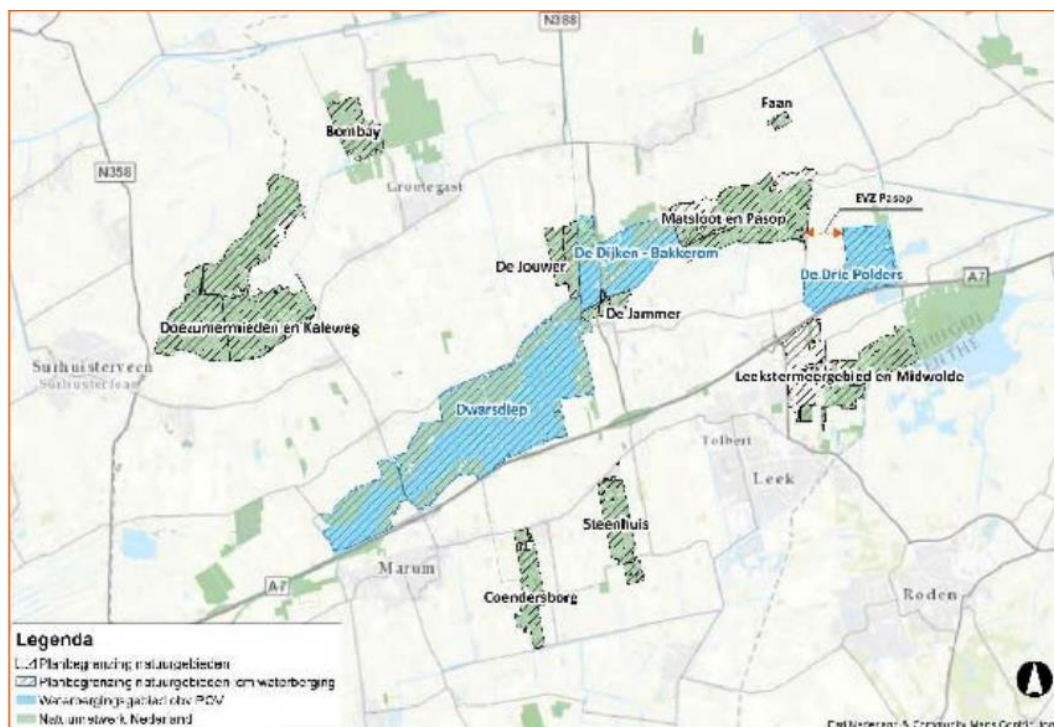
Voorlopig toetsingsadvies over het milieueffectrapport

10 april 2018 / projectnummer: 3106

1. Beoordeling kwaliteit milieueffectrapport

De provincie Groningen, het Waterschap Noorderzijlvest en andere partijen willen in het Zuidelijk Westelijk Kwartier drie waterbergingsgebieden in combinatie met natuurontwikkeling realiseren en in acht gebieden natuur ontwikkelen. Hieronder staan de gebieden op kaart met de waterbergingsgebieden in blauw.

Figuur 0-1 Plangebied waterberging en natuurontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier

De functiewijzigingen worden vastgelegd in een provinciaal inpassingsplan en het bestemmingsplan Grootegast. In een milieueffectrapport (MER) zijn alternatieven voor de inrichting van de gebieden met hun effecten onderzocht. De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna: de Commissie) gevraagd om de kwaliteit van het milieueffectrapport te toetsen¹.

Wat laat het MER zien?

Het MER heeft in detail onderzocht hoe de waterbergingsgebieden² incidenteel 5,0 miljoen m³ water kunnen bergen en de natuur zich kan ontwikkelen. De totale waterbergingsopgave is volgens het MER in alle onderzochte inrichtingsalternatieven mogelijk, behalve in de landbouwvariant voor het Dwaarsdiep. In deze variant worden minder landbouwpercelen gebruikt voor waterberging.

¹ Zie voor de samenstelling en werkwijze van de Commissie bijlage 1 en de informatie op de website onder Adviezen/projectnummer [3106](#).

² Waterbergingsgebieden zijn Driepolders, De Dijken-Bakkerom en Dwaarsdiep.

In de Drie Polders en de Dijken-Bakkerom kunnen in alle varianten de natuurdoelen gerealiseerd worden. In het Dwarsdiep kan het natuurdoel alleen gehaald worden wanneer er geen water van aangrenzende landbouwgebieden toestroomt.

Voor de zeven natuurgebieden³ is op een globaal niveau onderzocht hoe natuur ontwikkeld kan worden. Het MER concludeert dat de onderzochte maatregelen het water langer in het gebied vasthouden, zodat er meer (grond)watergebonden natuur zal komen. De beoogde verbetering van de waterkwaliteit wordt in meerdere gebieden niet gehaald.

Wat vindt de Commissie?

Het MER geeft een goede geohydrologische systeemanalyse per deelgebied. Deze analyse en de meest recente berekeningen rond wateroverlast en -veiligheid tot 2050⁴ onderbouwen goed hoeveel ruimte de waterbergingsgebieden moeten én kunnen bieden om overlast in de toekomst te voorkomen. Het MER geeft weinig informatie over de samenhang tussen het landschap en de ecologische kwaliteit in de deelgebieden. Ook de landschapsanalyse⁵ waar naar het MER verwijst, laat maar in beperkte mate zien waar karakteristieke kwelafhankelijke soorten voorkomen die wijzen op kansen voor natuurontwikkeling.

De discussie met betrokkenen in het gebied om te komen tot een gedragen voorkeursalternatief blijkt een belangrijke rol gespeeld te hebben bij de keuze om een 'maximaal wateralternatief' in de waterbergingsgebieden en een 'optimaal natuuralternatief' wel of niet uit te werken. De in het MER uitgewerkte inrichtingsalternatieven realiseren de benodigde waterbergingscapaciteit van 5 miljoen m³ water en dragen zeker bij aan de ontwikkeling van natte natuurwaarden. Maar ze zijn weinig onderscheidend.

Door beter gebruik te maken van de lokaal aanwezige kwel kunnen kwelafhankelijke natuurwaarden zich beter ontwikkelen. Voor bijna alle gebieden met kwel kunnen de maatregelen die kwelafhankelijke natuur verder bevorderen nog in de vervolgtrajecten uitgewerkt worden. Voor de nu te nemen besluiten is dit daarom géén essentiële informatie.

Voor het gebied de Dijken-Bakkerom, een gebied met zeer hoge kweldruk, is het graven van een slenk in Bakkerom Zuid onderdeel van het voorkeursalternatief. Van een slenk kan een drainerende werking uitgaan met een negatief effect op de ontwikkeling van (grond) waterafhankelijke natuur. Waarom de slenk dit drainerende effect in dit gebied niet heeft, wordt in het MER niet navolgbaar onderbouwd. Deze onderbouwing is nodig om een weloverwogen besluit te kunnen nemen over de definitieve inrichting van de Dijken-Bakkerom.

Mocht dan alsnog blijken dat een drainerende werking niet uitgesloten kan worden, dan adviseert de Commissie een alternatief uit te werken zonder slenk in combinatie met het heel gericht dempen van sloten.

³ Natuurgebieden zijn Matsloot-Pasop, Leekstermeer en Midwolde, Doezumermieden/Polder Kaleweg, Bombay, Steenhuis en Coendersborg, 't Faan en De Jouwer.

⁴ Maatregelenstudie Droge Voeten 2050, Herberekeningen effectiviteit maatregelenpakketten, 11 mei 2016, Arcadis

⁵ Het landschap van het Zuidelijk Westerkwartier, Landschapsadvies voor het Natuur Netwerk Nederland, juli 2017, Prolander.

De Commissie concludeert dat er in het MER voor alle gebieden met uitzondering van De Dijken-Bakkerom voldoende informatie beschikbaar is om een zorgvuldig besluit te kunnen nemen.

Zij adviseert om voorafgaand aan een besluit over De Dijken -Bakkerom navolgbaar te onderbouwen dat een slenk in Bakkerom-Zuid géén nadelige effecten heeft op kwelafhankelijke natuur.

Mocht alsnog blijken dat een drainerende werking niet uitgesloten kan worden, dan adviseert de Commissie een alternatief uit te werken zonder slenk in combinatie met het heel gericht dempen van sloten.

Ten slotte merkt de Commissie op dat het MER ervan uit gaat dat de tijdelijke belasting met nutriëntenrijk water bij inundatie niet leidt tot een blijvende achteruitgang van de natuur. Dit is echter onzeker. Recente ervaringen in het stroomgebied van de Drentsche Aa geven bijvoorbeeld een negatiever beeld dan verwacht. Hoewel deze situatie anders is dan in het plangebied vraagt dat wel om alertheid en daarom om een gedegen monitoring van de natuurwaarden.

2. Toelichting op de beoordeling

2.1 Context van het MER

De provincie Groningen wil samen met het Waterschap Noorderzijlvest en andere partijen in het Zuidelijk Westelijk Kwartier drie waterbergingsgebieden realiseren met een totale capaciteit voor 5 miljoen m³ water en daarbij ook gestelde natuurdoelen realiseren. De ingeschatte frequentie van de noodzaak om de waterbergingsgebieden te gebruiken is 1x in 25 jaar voor De Drie Polders en De Dijken-Bakkerom en 1 x in 10 jaar voor het Dwarsdiep. Omdat in deze drie waterbergingsgebieden - Driepolders, De Dijken-Bakkerom, Dwarsdiep - sprake is van meerdere functiewijzigingen en ontgronding moeten de besluiten daarover onderbouwd worden met een *project-MER*.

In de andere gebieden- Matsloot-Pasop, Leekstermeer en Midwolde, Doezumermieden/Polder Kaleweg, Bombay, Steenhuis en Coenderborg, 't Faan en De Jouwer - verandert de primaire functie van het gebied naar natuurontwikkeling. Deze functiewijzigingen kunnen op een globaler niveau in een *plan-MER* onderzocht worden.

Eerder bracht de Commissie advies uit over de gewenste reikwijdte en het detailniveau van het MER.⁶

De betrokken partijen en belanghebbenden zijn vertegenwoordigd in een Gebiedscommissie. Uit het MER blijkt dat de Gebiedscommissie in het gebied intensief betrokken is geweest bij de keuze van te onderzoeken alternatieven en het in het MER opgenomen voorkeursalternatief.

⁶ [Waterberging en Natuurontwikkeling Zuidelijk Westerkwartier, Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport, december 2016.](#)

De provincie heeft de Commissie in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van de ingebrachte zienswijzen⁷.

2.2 Kwaliteit basisinformatie

(Geo)hydrologie

Het MER bevat een gedegen geohydrologische systeemanalyse per deelgebied. Het bevat een robuustheidsanalyse voor de toekomstige behoefte aan waterbergingscapaciteit in het gebied. Daarbij is uitgegaan van het toenmalige klimaatscenario van het KNMI, namelijk die van 2014. In 2016 heeft een herberekening plaatsgevonden van het al ontwikkelde maatregelenpakket om tot 2050 wateroverlast te voorkomen of te beperken voor de recentste klimaatscenario's. Desgevraagd heeft de Commissie deze studie ontvangen.⁸ De studie wijst uit dat met het vergroten van de capaciteit van het gemaal H.D. Louwes van 21,5 naar 39 m³/s de waterbergingsopgave voor de gebieden De Drie Polders en Dijken-Bakkerom kleiner wordt en in Dwarsdiep gelijk kan blijven.

Met deze informatie is goed onderbouwd hoeveel ruimte de gebieden De Drie Polders, De Dijken-Bakkerom en Dwarsdiep voor waterberging moeten en kunnen bieden om wateroverlast vanuit het boezemsysteem in de toekomst te voorkomen.

Waterkwaliteit

Het MER bevat voor elk deelgebied een beschrijving van de KRW⁹-waterlichamen, doelstellingen en geprogrammeerde maatregelen. In een aantal deelgebieden leidt het voornemen tot aanvullende maatregelen in het belang van de waterkwaliteit. Voor andere deelgebieden geldt dat de KRW-waterlichamen de begrenzing van het plangebied vormen, waardoor maatregelen achterwege blijven.

Landschapsecologische analyse

Het MER geeft weinig inzicht in de landschaps-ecologische samenhang en kwaliteit van het totale gebied en de verschillende deelgebieden daarbinnen. De landschapsanalyse¹⁰ waar in het MER naar verwezen wordt, geeft weliswaar goede informatie over de landschappelijke kwaliteit van de deelgebieden maar nog geen inzicht in de verspreiding van indicatorsoorten en de ecologische samenhang daarvan met het geohydrologisch systeem. Dergelijke informatie geeft een betere focus waar welke (kwelafhankelijke) natuur kan worden ontwikkeld.

Ontwikkeling landbouw

Het MER geeft inzicht in de toekomstige ontwikkelingen van landbouwbedrijven in het plangebied en de gevolgen daarvan voor de te halen natuur- en landschapsdoelen. Gesteld wordt dat het agrarisch landschap (nog) meer gaat afwijken van de in te richten natuurgebieden door de verdere opschaling en automatisering van de bedrijven. Ook wordt geconcludeerd dat daardoor natuurgebieden nog meer als eiland gaan functioneren voor soorten die deels ook gebruik maken van agrarisch gebied.

⁷ De Commissie ontving 25 unieke zienswijzen.

⁸ Maatregelenstudie Droge Voeten 2050, Herberekeningen effectiviteit maatregelenpakketten, 11 mei 2016, Arcadis

⁹ Kaderrichtlijn Water.

¹⁰ Het landschap van het Zuidelijk Westerkwartier, Landschapsadvies voor het Natuur Netwerk Nederland, juli 2017, Prolander.

Waarom er, ondanks deze negatieve effecten, sprake zou zijn van een neutraal effect, behoeft naar de mening van de Commissie toelichting bij het besluit. Omdat de ontwikkeling van de landbouw onzeker is en zich grotendeels autonoom gaat voltrekken, is dit geen essentiële informatie voor de nu te maken keuzen.

2.3 Onderzochte alternatieven

Voor ieder deelgebied is een 'maximaal wateralternatief' en een 'optimaal natuuralternatief' benoemd¹¹. Echter niet al deze opties zijn in het MER uitgewerkt. Daardoor zijn de uitgewerkte inrichtingsalternatieven weinig onderscheidend. Het gevolgde participatieproces en de daarin gemaakte tussentijdse selectie van uit te werken opties liggen hieraan ten grondslag. Wanneer aan de waterbergingsopgave in een gebied kan worden voldaan zijn, wordt dit in het MER aangemerkt als het maximaal wateralternatief. Wat in potentie aan waterberging mogelijk is, is in het MER niet onderzocht.

Het MER (pag. 100) geeft aan dat voor het gebied De Dijken-Bakkerom het 'maximaal natuur' alternatief¹² niet uitgewerkt is, omdat de wens uit het gebied leidend is geweest om landbouwgrond te behouden en grote langdurige inundatie te voorkomen. In het gebied Dwarsdiep is het optimaal natuuralternatief¹³ niet uitgewerkt vanwege de hoge kosten verbonden aan de noodzakelijke omleiding van nutriëntrijk oppervlaktewater vanuit aangrenzende landbouwgebieden (zie ook pag. 128 van het MER). In het gebied Steenhuis en Coenderborg is het optimaal natuuralternatief met hogere waterpeilen in het MER niet uitgewerkt, omdat dit in verband met afwatering van de landbouw niet haalbaar wordt geacht.

Het MER had aan meerwaarde gewonnen wanneer deze keuzemogelijkheden wel waren uitgewerkt en daarna een keuze was gemaakt.

De in het MER uitgewerkte inrichtingsalternatieven realiseren gezamenlijk de benodigde waterbergingscapaciteit van 5 miljoen m³ water en dragen bij aan de ontwikkeling van natte natuurwaarden. Maar er blijven voor natuur ook kansen liggen.

De natuurdoelen voor de deelgebieden – opgenomen in het Natuur Netwerk Nederland (NNN) – zijn alleen kwalitatief en voornamelijk abstract omschreven, namelijk vooral vochtige hooilanden, moeras en hoog- en laagveenbos. Gezien het karakter van de gebieden past daar naar het oordeel van de Commissie de ontwikkeling van kwelafhankelijke natuur bij en daarmee een optimaal herstel van de invloed van kwel, die zich deels lokaal manifesteert. Het MER laat zien dat deze kwel aanwezig is. Zo is er in het gebied De Dijken-Bakkerom in de huidige situatie sprake van een hoge kwelintensiteit van 2,5 mm/dag in de diep drainerende sloten en van 1 tot 2,5 mm/dag in een gebied daar omheen. In het gebied Doezumermieden/Polder Kaleweg komen trilveenvegetaties voor die duiden op toestroom van regionaal kwelwater. Hoewel peilverhoging als maatregel wordt gebruikt om de kwel te herstellen mist de Commissie aanvullende maatregelen, zoals het (lokaal) dichten van sloten, om de kwelsituatie al dan niet lokaal nog verder te verbeteren. De ervaring leert dat het succes voor natuurherstel veelal ligt in de combinatie van meerdere maatregelen.

¹¹ In haar r&d advies adviseerde de Commissie om met deze alternatieven te laten zien wat in potentie het maximale doelbereik kan zijn voor natuur en water en welke milieueffecten deze alternatieven tot gevolg hebben.

¹² Maximaal natuur alternatief bestaat uit hogere peilen in de Bevervallei.

¹³ In het maximaal natuur alternatief wordt het landbouwwater uit het gebied ten zuiden van de snelweg omgelegd zodat het niet door natuur (NNN) gebied stroomt.

Natuurgebieden

Voor de andere natuurgebieden is in het MER op een globaal niveau gezocht naar een optimale inrichting voor natuurontwikkeling. Op basis van een meer gedetailleerde analyse van het vóórkomen van kwelafhankelijke soorten zijn er in deze gebieden naar de inschatting van de Commissie planverbeteringen mogelijk (zie hiervoor)¹⁴. Deze verbeteringen kunnen in de vervolgtrajecten nog onderzocht en uitgevoerd worden. Voor de op korte termijn te nemen besluiten is het geen essentiële informatie. De Commissie beveelt aan om, op basis van monitoring van het lokaal vóórkomen van kwelafhankelijke natuurwaarden, bij de verdere planuitwerking voor de natuurgebieden aanvullende maatregelen alsnog in overweging te nemen. Het gericht dempen van sloten kan zo'n maatregel zijn. Daardoor komt de kwel tot in de wortelzone van percelen naar boven. Met ijzerrijke kwel kan het in de bouwvoor aanwezige fosfaat vastgelegd worden, waardoor schrale vegetaties zich beter en sneller kunnen ontwikkelen.

Waterberging – en natuurgebieden

Ook in de waterbergingsgebieden Drie Polders en Dwarsdiep kunnen er na een besluit over het inpassingsplan nog aanvullende maatregelen getroffen worden om meer kwelafhankelijke natuur te krijgen.

Voor het gebied De Dijken–Bakkerom ligt dit anders. Dit is een gebied met zeer hoge kweldruk. Het graven van een slenk in Bakkerom Zuid is onderdeel van het voorkeursalternatief. Van een slenk kan een drainerende werking uitgaan met een negatief effect op de ontwikkeling van (grond) waterafhankelijke natuur. Waarom de slenk in Bakkerom–Zuid dit drainerende effect niet heeft, wordt in het MER niet navolgbaar onderbouwd. Deze onderbouwing is nodig om een weloverwogen besluit te kunnen nemen over de definitieve inrichting van de Dijken–Bakkerom. Mocht alsnog blijken dat een drainerende werking niet uitgesloten kan worden, dan adviseert de Commissie een alternatief uit te werken zonder slenk in combinatie met het heel gericht dempen van sloten.

De Commissie concludeert dat:

- er in het MER voor alle gebieden met uitzondering van De Dijken–Bakkerom voldoende informatie beschikbaar is om een zorgvuldig besluit te kunnen nemen;
- er voor het besluit over De Dijken –Bakkerom nog belangrijke informatie mist. Zij adviseert voorafgaand aan het besluit navolgbaar te onderbouwen dat een slenk in Bakkerom–Zuid door drainerende werking géén nadelige effecten heeft op kwelafhankelijke natuur. Mocht alsnog blijken dat een drainerende werking niet uitgesloten kan worden, dan adviseert de Commissie een alternatief uit te werken zonder slenk in combinatie met het heel gericht dempen van sloten.

¹⁴ Ook Staatsbosbeheer vraagt in haar zienswijze om meer aandacht voor grondwater gevoede kwel en de potentie daarvan voor natuurontwikkeling.

2.4 Inundatie en natuurontwikkeling

Het MER geeft aan dat de tijdelijke inundatie van de waterbergingsgebieden natuurontwikkeling niet in de weg hoeft te staan. De lage frequentie van de waterberging¹⁵ en het gegeven dat inundatie vooral in het winterseizoen zal spelen, worden daarvoor als argumenten aangedragen.¹⁶

Over de effecten van inundatie met nutriëntenrijk water bestaat echter nog veel onzekerheid. Recente ervaringen in het stroomgebied van de Drentsche Aa geven een negatiever beeld dan verwacht. Hier zijn aanwijzingen gevonden dat landbouwwater dat over mesotrofe moerassen en dotterbloemhoiland stroomt, leidt tot eutrofiering en niet tot de gewenste natuurontwikkeling. Hoewel de frequentie van de overstromingen in de Drentsche Aa groter is, vraagt dat toch om een zekere alertheid bij de koppeling van de functies waterberging en natuurontwikkeling in het plangebied, waar dezelfde biotopen worden nagestreefd als in de Drentsche Aa. Het vraagt niet alleen om maatregelen tot verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit (op korte en langere termijn) maar ook om een gedegen monitoring van de natuurwaarden.

- De Commissie geeft dit graag mee voor het vervolgtraject.

2.5 M.e.r.-proces en samenvatting MER

De Commissie onderkent dat het intensieve participatieproces ongetwijfeld bijdraagt aan draagvlak voor de te nemen besluiten. Keerzijde is wel dat daardoor in het MER onderscheidende oplossingen die maximaal gericht zijn op één specifiek aspect weinig uit de verf komen (zie ook 2.3 Onderzochte alternatieven)

Het feit dat de samenvatting van het MER per deelgebied alleen de effecten van het voorkeursalternatief aangeeft, is hier een uiting van.

- De Commissie adviseert om bij het besluit naast het voorkeursalternatief per deelgebied ook de andere onderzochte inrichtingsalternatieven te presenteren met de vergelijking van hun effecten.

¹⁵ Inundatiefrequentie: 1x per 10 jaar in Dwarsdiep en 1 x 25 jaar in de andere gebieden.

¹⁶ Belangenvereniging Polder De Dijken spreekt haar zorg uit over o.a. de duur van de inundatie in het gebied. Echter via gericht beheer van de kunstwerken zal de inundatieperiode beperkt kunnen worden.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar de ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Meer informatie over de werkwijze van de Commissie vindt u op:

<http://www.commissiemer.nl/advisering/watbiedtdecommissie>

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

Gert Dekker, waterhuishouding

Henk Everts, ecologie

Veronica ten Holder (secretaris)

Wim Keijsers, planologie en landschap

Marja van der Tas (voorzitter)

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

- Provinciaal inpassingsplan voor de waterbergingsgebieden;
- Bestemmingsplan Grootegast.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke activiteiten het gaat (<http://www.commissiemer.nl/regelgeving/besluitmer>). Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit C16.1, D03.2, D09.

Bevoegd gezag

Provincie Groningen (coördinerend) en gemeente Grootegast

Initiatiefnemer

Provincie Groningen

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Alle zienswijzen en adviezen die de Commissie tot en met 22 februari 2018 van het bevoegd heeft ontvangen, heeft ze gelezen en in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3106](#) in te vullen in het zoekvak.

Bezoekadres

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

Postadres

Postbus 2345
3500 GH Utrecht

t 030-2347666

e mer@eia.nl

w commissiemer.nl

